

# بازار سرمایه اسلامی (۱)

سید عباس موسویان

## فهرست اجمالی

|                                                                           |     |
|---------------------------------------------------------------------------|-----|
| پیشگفتار.....                                                             | ۴۱  |
| مقدمه.....                                                                | ۴۵  |
| بخش اول: مبانی نظری (فقهی و اقتصادی) بازار سرمایه اسلامی.....             | ۵۹  |
| فصل اول: اصل صحت و لزوم قراردادهای از دیدگاه فقه اسلامی.....              | ۶۳  |
| فصل دوم: ضوابط عمومی قراردادهای بازار سرمایه از دیدگاه فقه اسلامی.....    | ۹۹  |
| فصل سوم: ضوابط اختصاصی قراردادهای بازار سرمایه از دیدگاه فقه اسلامی.....  | ۲۱۱ |
| فصل چهارم: اصول و معیارهای اقتصادی ابزارهای مالی بازار سرمایه اسلامی..... | ۳۲۵ |
| بخش دوم: ابزارهای مالی متعارف (سنتی).....                                 | ۳۴۳ |
| فصل اول: اوراق قرضه.....                                                  | ۳۴۷ |
| فصل دوم: اوراق سهام عادی.....                                             | ۳۷۱ |
| فصل سوم: اوراق سهام ممتاز.....                                            | ۴۰۱ |
| فصل چهارم: فروش استقراضی سهام.....                                        | ۴۱۷ |
| بخش سوم: ابزارهای مالی اسلامی (صکوک).....                                 | ۴۳۱ |
| فصل اول: اصول و مبانی ابزارهای مالی اسلامی (صکوک).....                    | ۴۳۵ |
| فصل دوم: اوراق قرض الحسنه.....                                            | ۴۶۱ |
| فصل سوم: اوراق وقف، روشی نوین برای تأمین مالی طرحهای عام المنفعه.....     | ۴۷۳ |

|                                                                                                       |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| فصل چهارم: اوراق مرابحه، ابزار مالی کوتاه‌مدت.....                                                    | ۴۹۷ |
| فصل پنجم: اوراق سلف، ابزاری مناسب برای تأمین سرمایه کوتاه‌مدت و مدیریت ریسک.....                      | ۵۱۵ |
| فصل ششم: اوراق اجاره و اجاره به شرط تملیک.....                                                        | ۵۳۷ |
| فصل هفتم: اوراق جعاله ابزاری کارآمد برای توسعه بخش خدمات؛.....                                        | ۵۶۷ |
| فصل هشتم: اوراق منفعت، ابزاری برای تأمین مالی بخش خدمات.....                                          | ۵۸۵ |
| فصل نهم: اوراق استصناع، ابزاری مناسب برای طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی؛ مثال کاربردی بخش مسکن.....       | ۵۹۷ |
| فصل دهم: اوراق مشارکت.....                                                                            | ۶۱۵ |
| فصل یازدهم: اوراق مضاربه ابزاری مناسب برای توسعه بخش بازرگانی؛.....                                   | ۶۷۹ |
| فصل دوازدهم: اوراق مزارعه و مساقات؛ ابزار مالی مناسب برای توسعه بخش کشاورزی ایران.....                | ۶۹۵ |
| فصل سیزدهم: اوراق بهادار (صکوک) بانکی؛ تبدیل تسهیلات بانکی به اوراق بهادار، در بانکداری بدون ربا..... | ۷۱۵ |
| نتیجه‌گیری و پیشنهادها.....                                                                           | ۷۴۹ |
| کتابنامه.....                                                                                         | ۷۵۵ |
| فهرست آیات.....                                                                                       | ۷۷۷ |
| فهرست روایات.....                                                                                     | ۷۸۱ |
| نمایه.....                                                                                            | ۷۸۳ |
| نمایه موضوعی.....                                                                                     | ۷۹۷ |

## پیشگفتار

پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و استقرار نظامی براساس آموزه‌ها و احکام آن در ایران از یک سو و شکست مکتب‌های بشری و ناکامی نظام‌های گوناگون اجتماعی در تأمین نیازهای مادی و معنوی انسان از سوی دیگر، بر گستره انتظار بشر از اسلام افزوده است.

انتظار آن است که اسلام به‌عنوان دین هدایت فرد و اداره جامعه تبیین، نظام‌های اجتماعی آن ترسیم و دیدگاه آن در مواجهه با یافته‌های علوم انسانی و مکاتب بشری، با منطقی مستدل و مستند ارائه گشته، بی‌ش‌ها، ارزش‌ها و منش‌های دینی متدینان آسیب‌شناسی و ساحت قدسی دین از پیرایه‌های موهوم و موهون، پیراسته گردد.

تحقق این امور، پژوهشی دقیق، جامع و سامانمند برای کشف و بازآفرینی آموزه‌های اسلام و نظام‌های اجتماعی آن و همتی والا و تلاشی شایسته و روزآمد می‌طلبد و این امر بدون تأسیس نهادهای پژوهشی و آموزشی ممخّص و کارآمد میسر نیست.

بدین منظور پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی که نهادی علمی است، در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد. پژوهشگاه در قالب پنج پژوهشکده حکمت اسلامی، دین‌پژوهی، نظام‌های اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی، دانشنامه‌نگاری دینی و مرکز پژوهش‌های جوان فعالیت می‌کند.

پژوهشکده نظام‌های اسلامی، که مشتمل بر پنج گروه اقتصاد، فقه و

حقوق، سیاست، اخلاق و مدیریت اسلامی است، به‌طور خاص با مطالعه نظامات اجتماعی، هدف‌های زیر را تعقیب می‌کند:

۱. کشف و طراحی نظام‌های سیاسی، حقوقی و اقتصادی اسلام؛
۲. تحقیق و تبیین عالمانه مبانی و مباحث اساسی نظامات اجتماعی اسلام و ارائه الگوهای کاربردی در قلمرو آن؛
۳. آسیب‌شناسی نظری و کاربردی نظام جمهوری اسلامی ایران و مدرسانی به متولیان امور و بسترسازی برای تحقق کامل‌تر نظام‌های اسلامی؛
۴. تحقیق در باب مسائل مستحدثه به انگیزه گره‌گشایی در زمینه نیازهای نوپیدای فقهی؛
۵. پاسخگویی به شبهات مطرح در باب فقه و نظام‌های سیاسی، حقوقی و اقتصادی اسلام؛

۶. شناخت و نقد علمی مکتب‌ها و نظامات معارض.

تحقیق حاضر که نتیجه تلاش علمی حجت‌الاسلام دکتر سید عباس موسویان در گروه اقتصاد پژوهشکده نظام‌های اسلامی است، به بررسی موضوع بازار سرمایه اسلامی می‌پردازد.

امروزه بازار سرمایه هر کشور نقش مهمی در تجهیز سرمایه‌های ریز و درشت و هدایت آنها به سمت طرح‌های مفید و موکد اقتصادی ایفا می‌کند؛ بدیهی است هرچه ابزارهای مالی این بازار با هدف‌ها، سلیقه‌ها و روحیات متنوع صاحبان پس‌انداز و متقاضیان سازگار باشد، زمینه مشارکت افراد بیشتری را فراهم کرده و موجب رونق بیشتر اقتصاد خواهند شد. از آنجاکه بازار سرمایه سستی و ابزارهای به‌کاررفته در آن بازار، به‌طور عمده براساس مبانی ارزشی و حقوقی نظام سرمایه‌داری می‌باشند، با مبانی ارزشی و حقوقی اسلام سازگار نیستند، بر این اساس ضرورت دارد اساتید مالی اسلامی با روش دقیق اجتهادی اصول، مبانی بازار سرمایه و ابزارها را بررسی کرده، دیدگاه اسلام بر جواز یا عدم جواز استفاده از آنها را اعلام و زمینه را برای طراحی بازار سرمایه‌ای اسلامی فراهم کنند. امید است این تحقیق قدم‌های مؤثری در این زمینه برداشته باشد.

از محقق ارجمند که افزون بر تحصیلات عالی حوزه و دانشگاه، آثار علمی ارزنده‌ای در عرصه اقتصاد اسلامی دارند و از شورای علمی گروه اقتصاد به‌ویژه ارزیابان تحقیق حجج اسلام دکتر علی معصومی‌نیا، دکتر مجید رضایی و دکتر علی سعیدی که با مطالعه و راهنمایی‌هایشان بر غنای اثر افزوده‌اند و از سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی که مسئولیت ویراستاری، آماده‌سازی، انتشار و توزیع آن را بر عهده دارد، قدردانی و تشکر می‌شود.

### گروه اقتصاد

پژوهشکده نظام‌های اسلامی